

Универзитет у Београду - Факултет политичких наука
Јове Илића 165
11000 Београд

На својој седници одржаној 25. фебруара 2016. године Наставно-научно веће Универзитета у Београду - Факултета политичких наука донело је одлуку о именовану комисије за преглед и оцену докторске дисертације **"Процена и одлучивање о родитељском старатељству у контексту партнерског насиља: родна перспектива"** кандидаткиње мр **Тање Игњатовић**. Комисија у саставу, проф. др Тамара Џамоња Игњатовић, Универзитет у Београду - Факултет политичких наука, др Нада Половина, научна саветница Института за педагошка истраживања и проф. др Гордана Духачек (менторка), Универзитет у Београду - Факултет политичких наука, након читања дисертације подноси Наставно-научном већу Универзитета у Београду - Факултета политичких наука следећи

РЕФЕРАТ

О прегледу и оцени докторске дисертације

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

Тања Игњатовић је студирала психологију на Филозофском факултету Универзитета у Београду где је 1988. године стекла диплому, и то на два смера (за школску психологију-педагогију и за клиничку психологију). Потом је на Факултету политичких наука 2005 године завршила специјалистичке студије, област Студија

рода. Магистарске студије на истом програму је веома успешно завршила 2009. године, одбранивши тезу под насловом „Заштита од насиља у породици: ка оптималном моделу координиране интервенције служби у заједници“, под менторством проф. др Гордане Даше Духачек.

Од 2001. године ради у Аутономном женском центру, специјализованој организацији за питања насиља према женама, која је због својих успеха стекла велики углед у међународним академским и институцијама јавних политика. Координаторка је програма за истраживања, развој знања, едукацију представника институција, анализу јавних политика и јавно заговарање. Ауторка је и коауторка 4 акредитована едукативна семинара у систему социјалне заштите, који су имали највећи број извођења у Србији (од 2008. године изведено је више од 230 семинара са више од 5.000 учесника/-ца), затим једног акредитованог семинара у систему здравствене заштите и једног семинара у систему образовања, такође извођених више пута.

Била је координаторка радних група за израду стратешких докумената за заштиту жена од насиља, координаторка је тематске групе за унапређење положаја жена у изради Националне стратегије за борбу против дискриминације (2012), и чланица више радних група: за израду Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања (2003), за израду Националне стратегије за младе (област образовања, 2007), за израду Смерница за поступање полицијских службеника и спречавање секундарне виктимизације жртава насиља у породици и у партнерским односима (2014), за израду Смерница за поступање центра за социјални рад у контексту грађанских судских поступака који се тичу права и интереса детета (2015) и других.

Учествовала је у раду Форума Народне скупштине РС за праћење имплементације Стратегије за смањење сиромаштва (2006), Савета за одрживи развој потпредседника Владе РС за европске интеграције (2008–2010), стручњакиња је на листи Поверенице за заштиту равноправности (2011), чланица Комисије за родну равноправност Града Београда (2010) и чланица-експерткиња Независне опсерваторије за праћење насиља према женама (2012).

Ауторка је или коауторка 34 рада из области заштите жена и деце од насиља у породици.

У оквиру 34 наведене библиографске референце кандидаткиње, издвајамо три чији је значај од посебне вредности, јер се ради о оригиналним истраживачким радовима.

(1) *Насиље према женама у интимном партнерском односу: Модел координираног одговора заједнице*, 2011 (издавач: Реконструкција Женски фонд, Београд, ISBN 978-86-910101-2-6), рецензенткиње др Нада Половина, проф. др Марина Ајдуковић (Хрватска) и проф. др Милица Антић Габер (Словенија). Рецензенткиње су навеле да ова монографија нуди и теоријске и практичне идеје које могу произвести координисан и ефикасан одговор локалне и шире заједнице у односу на најучесталији вид насиља према женама – насиље у интимним партнерским везама. Јединственост ове монографије је у томе што је ауторка емпиријски истражила интервенције и активности професионалаца (у изузетно добро осмишљеном и методолошки спроведеном истраживању, које може бити пример таквим истраживањима у будућности) и дала конкретне смернице за њено унапређење на начин који је добротворан за жене са искуством насиља, али и за професионалце, саме институције и друштво у целини.

(2) *Последице које има насиље према женама у партнерском односу на децу и одговор јавних служби на овај проблем*, 2013 (издавачи: Аутономни женски центар и UNICEF, Београд, ISBN 978-86-87505-10-0), представља јединствено и прво истраживање сложене и актуелне теме о последицама дечјег сведочења насиљу и друштвеног одговора на то. Ова тема у Србији добија истраживачку и друштвену пажњу тек последњих неколико година. У књизи је сажето приказан преглед резултата сродних страних истраживања, теоријско-концептуалне тешкоће и дилеме у обезбеђивању јединственог одговора у заштити жена и деце од насиља. Дате су и практичне препоруке које могу да унапреде рад институција и одговоре на изазове са којима се сусрећу и жене-мајке са искуством насиља као и стручници.

(3) *Делотворност системских механизма за спречавање насиља према женама и насиља у породици*, 2015 (коауторска студија: Игњатовић, Т., Д. Павловић-Бабић, М. Лукић, издавачи: Аутономни женски центар и Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, ISBN 978-86-87505-16-2), рецензенткиње проф. др Слободанка Константиновић-Вилић, др Нада Половина и проф. др Слађана Јовановић. Рецензенткиње наводе да ауторке постављају нормативни и референтни оквир за анализу, односно преиспитивање праксе заштите жена жртава насиља у склопу сваке од релевантних служби које имају јавна овлашћења за ову област, што чини јединствену вредност ове књиге. Међу бројним карактеристика које указују на квалитет ове студије, неколико важних су: темељно бављење веома сложеним, кључним и до сада у нашој средини тек парцијално сагледаваним сегментом

проблематике заштите жена; темељно разматрање и аналитичко повезивање поставки, претпоставки и конкретног деловања различитих служби; детаљан приказ концепцијских и законских полазишта и велики број релевантних истраживања у Србији у последњих десет година; кроз релевантно истраживање дат је глас свакодневном искуству практичара који се непосредно сусрећу са жртвама насиља, али и са могућностима, изазовима и ограничењима.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања је емпиријско сагледавање родне перспективе уверења, процена и одлука стручњака из две службе, центра за социјални рад и суда, о мерама заштите од насиља у породици и о родитељском старању у контексту насиља у интимном партнерском односу.

Општи значај изабране теме за развој научне мисли темељи се на јединственом приступу анализи назначеног предмета/проблема, препознавању личних/имплицитних уверења стручњака, њиховој родној анализи и њиховом повезивању са документацијом о судским случајевима.

Насиље у партнерским релацијама налази се у жижи теоријског и истраживачког интересовања студија рода. Међутим, у Србији, и поред бројних промена, изостаје дискусија *о родној димензији* феномена насиља у партнерском односу, а до 2011. године није било ни специфичне родно осетљиве политике и мера које усмеравају професионалну праксу. Ово истраживање, усмерено на проблематику родитељства по раздвајању партнера у чијем је односу било насиља, има и теоријски и практични значај, указујући на важност појава као што су: *преклапање* између злостављања/злоупотребе деце и насиља у интимној партнерској релацији; *повећање* насиља приликом сепарације и током послеразводног родитељства; *игнорисање* родне димензије родитељства у односу на идеализовано нормирање, односно изједначавање родитеља у вршењу родитељских права; *утицај* општих и специфичних уверења и предрасуда стручњака о испитиваним феноменима на њихове процене и одлуке.

Експланаторни ниво овог истраживања обухвата анализу и критичко разматрање тензије/конфликта који постоји између идеологије партнерске и родитељске равноправности у контексту насиља у интимном партнерском односу, односно између родно неутралног концепта родитељства и изразито родног дисбаланса

у позицији жртве и учиниоца насиља у партнерском односу. Анализира се проблем који настаје због постојећих теоријских концепата, односно недостатка свеобухватних теорија и модела, неусклађености истраживачких налаза, недостатка стандарда, односно индикатора који ближе одређују високо апстрактне конструкте, што има импликације на неуједначену професионалну праксу.

Тематски оквир истраживања представља сложена, мултипроблемска ситуација насиља у партнерској/брачној релацији и родитељства у периоду сепарације и после развода, које код нас нису у довољној мери теоријски и истраживачки фокусиране.

Циљеви овог истраживања разрађени су у форми општих и посебних циљева: *први општи циљ*: Сагледање актуелног стања поступања стручњакâ у две службе у контексту описаног проблема; *други општи циљ*: Сагледање личних уверења као чинилаца који усмеравају процене и одлуке стручњакâ у контексту описаног проблема; *трећи општи циљ*: Конципирање оквира за предлог смерница за компетентне и родно осетљиве професионалне процене и одлуке о мерама заштите од насиља у породици и вршењу родитељских права у контексту насиља у интимном партнерском односу, а у складу са принципом сигурности/безбедности и стандардом најбољег интереса детета.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Како се ради о истраживању *експлоративног типа*, основне истраживачке претпоставке формулисане су, пре свега, као истраживачка питања:

Прво истраживачко питање: Каква је пракса стручњакâ у суду и центру за социјални рад у вези са проценама и одлукама о мерама заштите од насиља и о родитељском старању у контексту постојања насиља у партнерском односу? *Хипотеза 1*: Практика стручњака у две службе за сада је неуједначена, родно неосетљива и није оријентисана принципом сигурности/безбедности за *све* жртве насиља.

Друго истраживачко питање: Која су лична уверења („личне теорије у акцији“) о испитиваној теми заступљена код стручњака у суду и центру за социјални рад? *Хипотеза 2:* Стручњаци у ове две службе користе широк дијапазон личних уверења у склопу обављања посла процене и одлучивања о мерама заштите од насиља и о родитељском старању у контексту насиља у интимном партнерском односу, без јасног сагледања њихове родне перспективе.

Треће истраживачко питање: Да ли постоји повезаност између личних уверења стручњака и проценâ и одлукâ о предмету истраживања, односно која лична уверења и на који начин оријентишу стручну праксу? *Хипотеза 3:* Лична/имплицитна уверења професионалаца/-ки битно усмеравају процене и одлуке о мерама заштите од насиља и родитељском старању у контексту насиља у интимном односу партнера.

Четврто истраживачко питање: Које би смернице (принципи и показатељи) у вези са предметом истраживања могле да унапреде професионалну праксу стручњака у суду и центру за социјални рад? *Хипотеза 4:* Питање сигурности/безбедности (свих) жртава насиља требало би да је приоритетно и у основи свих поступака (процена, одлука и интервенција), укључујући и процену стандарда најбољег интереса детета.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација садржи *девет* поглавља која су организована у *две* целине: први део се односи на карактеристике феномена, проблема и теорисјке концептуализације, и други део обухвата истраживање, односно методологију, приказ резултата, дискусију, закључке и препоруке.

Први део дисертације (124 стране текста) обухвата *пет* поглавља следећег садржаја:

(1) *Интимно партнерство и родитељство*, приказује кључне карактеристике два општа сложена феномена, наглашавајући њихове родне аспекте. Карактеристике интимног партнерског односа и брака сагледане су контекстуално, кроз специфичне односе, процесе, емоције, њихову променљивост и родну димензију. У сумарном прегледу се дискутују фактори који одређују квалитет брака као „средишњу одредницу“ брачних односа, задовољство браком, комуникацију, утицај брачног окружења. Описују се кључне карактеристике раздвајања партнера и развода, диференцијација партнерске од родитељске улоге, последице и реакције на развод

брака, из родне перспективе. Други кључни општи феномен, родитељство и однос родитељ-дете, такође је сагледан из родне перспективе. Брига о деци, релације са другим системима у окружењу, моћи и могућности сваког од родитеља доводе се у везу са ситауцијом насиља у партнерском односу. Неодрживост родне неутралности родитељства потврђује се у доживљају родитељства, родитељским вредностима, понашању, функцијама и родитељској пракси, што је у оштрој супротности са савременим нагласком на „равноправно родитељско партнерство“. Неповољни родитељски утицаји на децу описани су као увод за ужу тему истраживања. Разматрани општи феномени су сагледана и из перспективе ширих друштвених утицаја (историјских, економских, правних), а не искључиво из перспективе индивидуалних и релацијских карактеристика, што је у теоријском и практичном смислу важно за сагледавање сложеног предмета истраживања.

(2) *Насиље у интимном партнерском односу*, представља другу тематску целину уводног дела, која на свеобухватан и сажет начин приказује карактеристике ове појаве, с нагласком на документовање родног карактера насиља, распрострањености и учесталости насиља према женама, родним стереотипима о насиљу, а посебно на ризик од повећања насиља према женама у периоду сепарације и након развода и рањивости мајке-жртве, што је тема у фокусу истраживања. Уз набрајање основних врсте насиља у интимном партнерском односу, детаљно се описију карактеристике психичког насиља и механизми који омогућавају покораване жене, у чему друштвени контекст и родна неједнакост имају значајну улогу. Приказују се резултати страних и домаћих истраживања о последицама насиља према женама, наводе се истраживања која потврђују неодговарајуће реакције институција на насиље према женама, али се не занемарује тема о стратегијама превладавања. На крају овог поглавља дат је сажет приказ теоријских концептуализација о насиљу у интимном партнерском односу, од биолошких, преко психолошких, социолошких, еколошких и еклектичких модела и приступа, са нагласком на феминистичком разумевању појаве.

(3) Треће поглавље, *веза између насиља према женама и злостављања деце*, се фокусира на ужу тему теоријских и истраживачких интересовања кандидаткиње, која је сасвим слабо и тек од скоро заступљена у нашем контексту. Најпре се даје приказ истраживања, међу којима и ранија истраживања кандидаткиње, о садогађању насиља према женама и деци у породичном контексту, уз сажет приказ кључних теоријских објашњења. Две појаве се посебно обрађују, децје сведочење насиљу према мајци и злоупотреба деце као тактика контроле партнерке. Детаљно су представљена

истраживања о последицама насиља у партнерском односу на децу, али су дискутоване и методолошке тешкоће да се дође до конзистентних налаза, као и мали број истраживања која се баве отпорношћу деце и стратегијама превладавања. Сагледан је друштвени и институционални одговор на ова сложена питања, уз критичко разматрање способности професионалца да одговоре на потребе жртава, и жена и деце.

(4) *Родитељско старање у контексту насиља*, четврто поглавље уводног дела, почиње објашњењем парадигме „родитељство“ и „најбољи интерес детета“ и њиховим променама током прошлог века. Описују се родитељство и однос родитељ-дете у контексту насиља. С једне стране, реч је о последицама насиља на родитељство мајке, склоности ка њиховом пренаглашавању и напорима жена да се одупру насиљу и заштите децу, а с друге стране, реч је о занемаривању родитељства оца, насиљу и контроли над партнерком које се наставља преко деце и након раздвајања и развода, што потврђује родних утицај на ову појаву. Приказују се кључни проблеми са којима се сусрећу стручњаци у ситуацијама процена и одлука о родитељству у контексту насиља, а посебно утицај концепата који могу да имају збуњујући и контрадикторни ефекат (нпр. најбољи интерес детета, заједничко родитељство, пријатељски родитељ, посредовање, пропуст да се заштити, синдром родитељског отуђења, насиље које врши жртва и други), као и недостатак поузданих техника процене, општеприхваћених теорија и критеријума за проверу експертског мишљења. Описана су уверења стручњака, која настају на бази неутемељених знања или због снажног утицаја друштвених стереотипа и предрасуда. Ова уверења су посебно изражена у односу на родну политику, јер утичу на праксу, а још увек нису предмет ширих стручних дискусија код нас. Направљен је приказ тешкоћа у теоријским концептуализацијама, од фрагментације и дихотомије (нпр. насиље *vs.* сукоб, безбедност *vs.* контакт/приступ, заустављање насиља *vs.* стабилизација односа/породице), преко структуралне природе родне дискриминације, до системских контрадикторности у питањима (истовремене) заштите безбедности жена и деце.

(5) У последњем поглављу првог дела дат је преглед *правне регулације заштите од насиља и породичних односа* у Србији. Наводене су међународне обавезе у области права деце и жена, које представљају оквир за државну политику. Затим је дат преглед породичноправне заштите од насиља у породици, уз сагледавање улоге центра за социјални рад и суда, као најважнијих друштвених актера, и преглед резултата анализа праксе која говори о (не)делотворности примене мера заштите од насиља у породици. Такође, дат је преглед законске регулативе у Србији у вези са браком и родитељством,

описане улоге центра за социјални рад и суда, и приказани налази малобројних домаћих истраживања о овој проблематици из перспективе професионалаца.

Други део дисертације (169 страна текста) обухвата *четири* поглавља следећег садржаја:

(6) *Предмет, циљеви, методолошки оквир истраживања* су прегледно изложени. Предмет истраживања је дефинисан као емпиријско сагледање родне перспективе уверења, процена и одлука стручњака из две службе, центра за социјални рад и суда, о мерама заштите од насиља у породици и о родитељском старању у контексту насиља у интимном партнерском односу. *Циљеви истраживања* разрађени су у форми општих и посебних циљева у оквиру три истраживачка корака. *Први општи циљ*: Сагледање актуелног стања поступања стручњака у две службе у контексту описаног проблема, операционализовано преко два конкретна циља: *циљ 1* – утврђивање карактеристика појаве и типа стручних процена и одлука; *циљ 2* – мапирање присутних проблема у проценама и одлукама стручњака из две службе. *Други општи циљ*: Сагледање личних уверења као чинилаца који усмеравају процене и одлуке стручњака у контексту описаног проблема, операционализовано кроз два посебна циља: *циљ 1* – утврђивање врсте и садржаја личних уверења у вези са испитиваним предметом и њихове распрострањености; *циљ 2* – утврђивање да ли и која од идентификованих уверења усмеравају професионалну праксу. *Трећи општи циљ*: Конципирање оквира за предлог смерница за компетентне и родно осетљиве професионалне процене и одлуке о мерама заштите од насиља у породици и вршењу родитељских права у контексту насиља у интимном партнерском односу, а у складу са принципом сигурности/безбедности и стандардом најбољег интереса детета, односно два конкретна циља: *циљ 1* – дефинисање принципа који оријентишу професионално поступање у складу са главним принципом (сигурност/безбедност свих жртава насиља) и покушај операционализације тих принципа кроз конкретне радње; *циљ 2* – идентификовање потенцијалних ризика за сигурност/безбедност жртава насиља (мајке и детета) и израда предлога начина за испитивање ризика.

У обради ове сложене теме коришћен је претежно квалитативни приступ, у складу са са мултипроблемском природом појаве, која је недовољно позната и истраживана, као и са природом података коришћених у истраживању. *Узорак* је конципиран је на два нивоа анализе: (1) узорак „случајева“ коју чини *документација о 62 судска предмета* (поступци за одређивање мера заштите од насиља у породици окончани првостепеном пресудом) и (2) узорак од *119 испитаника*, 66 представника

парничних судова специјализованих за породичне поступке и 53 представника центара за социјални рад. *Истраживачки поступци и инструменти* су укључили комбинацију техника: (а) анализу садржаја и тематску анализу судске документације, (б) испитивање имплицитних уверења стручњака из суда и ЦСР-а, обављено употребом две технике, листе са тврдњама и фокус-групном дискусијом, чије су карактеристике, употреба и ограничења детаљно описани и образложени. *Методе обраде* података укључиле су квалитативну анализа (дескриптивни приступ, навођење кључних категорија података и тема, као и њиховог међусобног односа) и квантитативну анализа (утврђивање дистрибуције фреквенција и израчунавање значајности разлика између фреквенција).

(7) Приказ *резултата истраживања* је опсежан и структуриран у *три целине*: (а) резултати анализе садржаја судских предмета, у којој су представљена *општа* својства анализираних случајева, односно учесталост података сврстаних у 18 категорија; *карактеристике* насиља и понашања насилника, приказане у четири категорије података (околности у којима живе партнери; позиција деце у насиљу које се дешава у партнерској релацији родитеља; карактеристике насиља којем су биле изложене жене; и карактеристике насилног понашања партнера), односно 32 индикатора; *тематска квалитативна* анализа судских случајева, сагледана кроз четири теме. У првој теми о насиљу у партнерском односу, издвојене су две типичне ситуације, са варијететима унутар сваке (насиље које је постојало у браку и наставило се након раздвајања и насиље које је претежно повезано са контекстом одржавања личних односа детета са родитељем). У теми о повезаности насиља према женама и злостављања деце, такође су издвојене две типичне ситуације (деца су присуствовала насиљу у току заједничког живота родитеља и деца присуствују насиљу док траје поступак развода), а посебно су обрађене тактике насилног партнера (захтев оца да му деца буду поверена, да се одреди „слободан/отворени“ модел виђања, спречавање деце да контактирају са мајком). У трећој теми су издвојени резултати о вези између насиља и родитељства (процена о подобности родитеља, релација дете-родитељ, последице за дете, безбедност и ризици, потреба за опоравком, промена у понашања насилног родитеља). Четврта тема сумира резултате анализе сагласности између процена и одлука стручњака у центру за социјални рад и суду;

(б) Приказ резултата анализе уверења стручњака из две институције и значајности разлика које постоје између подгрупа, показује с једне стране да постоји

осетљивост стручњака за различите аспекте проблема, а с друге, на недостатк спремности или вештина поступања у конкретном случају;

(ц) Приказ резултата анализе садржаја фокус-групних дискусија, односно кључне категорије података указују на разумевање проблема, али и доминантна уверења професионалца о појави која обликују њихову праксу: ризици за децу од насиља у партнерском односу њихових родитеља (негативан утицај на понашање, последице, злоупотреба деце, однос родитељ-дете): потребе детета за опоравком (окружење без насиља, контролисани контакти са насилником, сталност и добре социјалне релације, подршка и саветодавни рад); позитивне промене код учинилаца насиља (увид о свом понашању, интересовања за контакте са децом, искуство жртве, искази детета, сарадња са службама); тешкоће у раду и потребе стручњака (појава као извор тешкоћа, законска и системска решења, стручно-методолошка питања, организацијски проблеми, недостатак специфичних знања и вештина).

Због бројности резултата истраживања, они су прегледно приказани у *Прилогу*, у пет табела А5 формата, што омогућава њихово свеобухватно сагледање.

(8) Осмо поглавље садржи *дискусију истраживачких налаза*. Налази из анализе судских предмета су доведени у везу са уверењима стручњака, како би се одговорило на питање да ли, која и на који начин идентификована уверења усмеравају професионалну праксу. Дискусија је обухватила манифестни (дескриптивни) садржај, као и покушај да се разуме латентни садржај (претпоставке, имплицитне теорије) на којем почива професионална пракса, како би се омогућило креирање препорука за њено будуће унапређење. (а) Родна перспектива насиља је потврђена кроз опште карактеристике поступака и појаве, указујући да се насиље наставља или појачава и након раздвајања партнера, да није обезбеђена хитна заштита, да нису систематски идентификоване и утврђиване тактике насиља које представљају ризике за безбедност, нити су по службеној дужности предлагане мере заштите за децу, а претпоставка о злоупотреби поступака од стране мајки није потврђена. Истовремено, важан налаз представља постојање специфичних захтева очева у вези са родитељством, као и њихова склоност ка непоштовању успостављених правила; (б) Потпуно је неоправдан изостанак специфичних информација, без којих је немогуће донети ваљане, поуздане и објективне процене и одлуке о заштити од насиља, у складу са принципом безбедности свих жртава и стандардом најбољег интереса детета. (ц) Налази истраживања не потврђују претпоставку о раздвајању или разводу партнера као начину заустављања насиља, нарочито када партнери имају заједничку малолетну децу. Контакти оца и

деце који нису добро уређени могу бити (неограничено) злоупотребљавани. Показује се да на процене и одлуке стручњака утичу бројне непотврђене претпоставке и уверења (од тога да је насиље лако открити и утврдити, до проблематизовања родног карактера феномена и нераздевања зашто жене остају у насилним везама); (д) Сведочење деце насиљу и њихова злоупотреба против мајки није добијала довољну пажњу од стране стручњака, чак ни у ситуацијама када су деца била директне жртве и када је постојала евиденција о последицама насиља. Издвојене су две форме злоупотребе деце: склоност оца да користи децу против мајке и претње партнерки у вези са децом, које су показале повезаност са тактикама контроле партнерке и са тенденцијом ескалирања насиља када жена покрене развод или када након развода започне нову партнерску везу, што потврђује да је злоупотреба деце примарно усмерена против жена и њихове аутономије; (е) Изостанак релевантних података у вези са проценом родитељства и недостатак јасних разлика између чињеница, интерпретација и закључака у стручним извештајима, има бројне негативне импликације за праксу. Налази су потврдили постављене хипотезе; (ф) Тешкоће стручњака у вези са овим сложеним проблемом су бројне, а јасно се оцртавај њихове потребе, што ће кандидаткиња детаљно обрадити у препорукама, као одговор на четврти истраживачки циљ.

(9) Завршно поглавље садржи *закључке* (организоване у две целине) и екстензивне *препоруке*. *Закључци у вези са садржајем проблема* потврђују: родни карактер насиља у интимном партнерском односу, родни карактер родитељства, приметне родне пристрасности стручњака у вези са насиљем и родитељством (уверења о злоупотреби се углавном приписују женама), присилне тактике злостављача, мада различите у манифестацији, имају исти циљ, да успоставе доминацију и ограниче аутономију жена, што објашњава повећање насиља у периоду раздвајања и након развода, потврђује се повезаност насиља према женама са злостављањем деце, постразводно родитељство као механизам за контролу бивше партнерке, аранжирање односа између деце и родитеља у контексту насиља остаје (скоро) сасвим неосетљиво на те околности, последице насиља на жене и децу и њихова потреба за опоравком нису на систематичан начин и целовито разматрани и евидентирани, процена најбољег интереса детета није у сваком случају укључивала проверу физичке и емоционалне безбедности/сигурности детета, бројне су неодговарајуће процене и интервенције стручњака због утицаја непроверених претпоставки и уверења, чему доприноси и недостатак усаглашених теорисјких концептуализација. *Закључци у вези са поступцима и процесима* указују на: недостатак принципа који оријентишу поступање стручњака у

контексту насиља, недостатак усмеравајућих упутстава, изражени проблем у објективности, поузданости и ваљаности стручних процена, проблем у вези са учешћем деце у поступцима (утврђивање мишљења и узимање изјава), неодговарајућу дужину судских поступака, недостајуће податке о важним аспектима проблема у извештајима стручњака, избегавање професионално тешких ситуација и наглашену потребу за специјализацијом стручњака.

Препоруке, у складу са трећим циљем истраживања (конципирање оквира за предлог смерница за компетентне и родно осетљиве стручне процене и одлуке у складу са принципом безбедности/сигурности жене и деце и стандардом „најбољи интерес детета“), интегришу закључке истраживања са постојећим законским и оквирима јавних политика у Србији, узимајући у обзир релевантна упутства и смернице из литературе и иностраних струковних удружења, стварајући добру основу за успостављање истих у нашем контексту. Препоруке су организоване око следећих тема: развијена свест стручњака о родној перспективи насиља у интимном партнерском односу и родитељству; безбедност као најважнији организујући принцип заштите и поступања стручњака; процена безбедносних ризика; разумевање разлике између сикоба и насиља у интимном партнерском односу; разумевање тактика контроле путем принуде; разумевање позиције деце (деца сведоци насиља и деца која се злоупотребљавају против мајке); процена родитељства у контексту насиља; одржавање личних односа детета са родитељем у контексту насиља; најбољи интерес и учешће детета у поступцима; поуздан и ваљан поступак процене; улога суда, судска пракса и ставови; потребе и опоравак жене; потребе и опоравак детета; промена понашања насилника; координација, интегрисани и холистички приступ; специјализација стручњака и улога струковних удружења. У свакој о наведених тема дат је низ поткрепљених и образложених конкретних препорука за практичне поступке, што представља посебну практичну вредност овог рада.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Резултати овог рада произлазе из склопа савремених теоријских доприноса и значајног емпиријског истраживања о једном од најозбиљнијих проблема у манифестацији насиља у нашем савременом друштву, о насиљу у породици. Тема рада се дакле односи на појаву која, иако је присутна у нашем друштву, у нашој друштвеној науци још увек није довољно обрађивана, а посебно није разматрана из родне перспективе која је с обзиром на природу проблема веома важна. Расветљавање родног карактера насиља

према женама, родне природе родитељства, родних пристрасности у вези са насиљем и родитељством, представља јединствен научни и практични допринос разумевању појаве, али и смањења толеранције и репродуковања насиља. Резултати истраживања спроведеног у овој дисертацији представљају значајни научни допринос и рефлектују се на релевантне законске одредбе и јавне политике, присутне у праксама непосредног рада са женама жртвама насиља и децом, која су свакако и на директан и индиректан начин укључена у ситуације насиља,

Кандидаткиња је направила синтетичку обраду ове теме засновану на релевантним теоријским разматрањима, с једне стране, и анализи политика деловања кроз емпиријску грађу, с друге стране. Емпиријским истраживањем, које је кључни део дисертације, као и и јасном и прецизно изведеном методологијом документовано је неколико значајних резултата овог истраживања, као што су: постојање везе између насиља према женама и насиља према деци, да се насиље повећава у периоду сепарације од насилног партнера, затим, да се родитељство користи као механизам контроле бивше партнерке, као и да професионалци у релевантним службама недовољно препознају и често не испитују ове појаве на систематски начин који узима у обзир и родну перспективу.

На основу оваквог приступа теми, научни допринос дисертације јесте значајан у различитим областима друштвених наука и интердисциплинарним областима истраживања (студије рода, право, социјална политика и заштита, социјални рад, психологија, социологија и сродне дисциплине). Кључни допринос ове докторске дисертације дат је у области јавних политика, односно у унапређењу пракси непосредног рада (центра за социјални рад, суда, експерата за процене у судским поступцима) у ситуацијама насиља према женама у интимном партнерском односу и насиља према деци у том контексту.

У дисертацији су на јасан и прегледан начин конкретизоване особености сложених феномена којима се ауторка бавила. Представљена су теоријска полазишта у разумевању тема, али је указано и на низ концептуалних неусаглашености и недоречености које стварају тешкоће у практичној примени концепата и стандарда.

Посебна пажња је посвећена проблематици одговора институционалних механизма на низ питања у вези са назначеним проблемима у оквиру ове теме, како у смислу суштинског разумевања феномена и предузетих међународних обавеза, неопходности развијања одговарајућих државних политика, тако и у смислу разматрања постојећих професионалних пракси и њихове ефикасности у заштити

жртва насиља. У целини гледано, кандидаткиња је указала на сложеност и тежину проблема, али и на неопходност ситуирања решења у добро засноване и јасно усмерене институционално-правне оквире.

Најзначајнији резултат дисертације представља приказ истраживачке грађе о поступању професионалаца из различитих сектора и дисциплина у назначеним ситуацијама насиља према женама, односно емпиријска материја настала комбинацијом квалитативних и квантитативних метода прикупљања података.

Такође, значајан допринос дисертације представљају екстензивне препоруке, засноване на анализи емпиријског материјала, које указују на нужност промене модела деловања, од теоријско-концепцијских, организацијских и координацијских прилагођавања делова система, до појашњења и пречишћавања процедура и поступака професионалаца у различитим службама.

6. Закључак

На основу свега што је претходно неведено, комисија закључује да докторска дисертација **"Процена и одлучивање о родитељском старатељству у контексту партнерског насиља: родна перспектива"** кандидаткиње мр **Тање Игњатовић** представља самостално и, на основу релевантног емпиријског истраживања, оригинално научно дело. Према томе, комисија Научно-наставном већу Факултета политичких наука предлаже да кандидаткињи одобри јавну одбрану.

Комисија

проф. др Тамара Цамоња Игњатовић, Факултет политичких наука

др Нада Половина, научна саветница Института за педагошка истраживања

проф. др Гордана Духачек (менторка), Факултет политичких наука.

У Београду,
28. март 2016